תלמוד בבלי · אחרונים · חכמת שלמה · סדר נזיקין

חכמת שלמה על בבא קמא

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חכמת שלמה על בבא קמא

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חכמת-שלמה-על-בבא-קמא/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 6
דף ב: 6
דף ג. 6
דף ג: 6
דף ד. 7
דף ד: 7
דף ה. 7
דף ה: 7
דף ו. 7
דף ו: 8
דף ז: 8
דף ח. 8
דף ח: 8
דף ט. 8
דף ט: 8
דף י. 9
דף י: 9
דף יא. 9
דף יא: 9
דף יב. 10
דף יב: 10
דף יג. 11
דף יג: 11
דף יד. 11
דף יד: 11
דף טו. 11
דף טו: 11
דף טז. 12
דף טז: 12
דף יח. 12
דף יט. 12
דף יט: 12
דף כ. 12
דף כ: 13
דף כא. 13
דף כא: 13
דף כב. 13
דף כג: 13
דף כד. 14
דף כד: 14
דף כה. 14
דף כה: 14
דף כו. 15
דף כז. 15
דף כז: 15
דף כח. 15
דף כח: 15
דף כט. 15
דף כט: 16
דף לא. 17
דף לא: 17
דף לב. 17
דף לב: 18
דף לג. 18
דף לג: 18
דף לד. 18
דף לה. 18
דף לה: 19
דף לו. 19
דף לו: 19
דף לז: 19
דף לח. 20

דף לח: 20
דף לט. 20
דף לט: 20
דף מ: 20
דף מא. 20
דף מב. 20
דף מב: 21
דף מג. 21
דף מד: 21
דף מה. 21
דף מה: 21
דף מו: 22
דף מז. 22
דף מט. 22
דף מט: 22
דף נ: 23
דף נא. 23
דף נא: 23
דף נב. 24
דף נב: 24
דף נג. 24
דף נג: 24
דף נד. 25
דף נד: 25
דף נה. 25
דף נו. 25
דף נו: 25
דף נז. 25
דף נז: 26
דף נח. 26
דף נח: 26
דף נט. 26
דף נט: 27
דף ס. 27
דף ס: 27
דף סא. 27
דף סא: 28
דף סב. 28
דף סב: 28
דף סג. 28
דף סג: 29
דף סד. 29
דף סד: 29
דף סה. 29
דף סה: 29
דף סו. 30
דף סו: 30
דף סז. 30
דף סח. 30
דף סט. 30
דף סט: 30
דף ע. 30
דף ע: 30
דף עא: 31
דף עב. 31
דף עב: 31
דף עג. 31
דף עג: 31
דף עד. 31
דף עה. 32
דף עה: 32
דף עו. 32
דף עו: 32
דף עז. 33

דף עח. 33
דף עח: 33
דף עט. 33
דף עט: 33
דף פ. 33
דף פא: 34
דף פב. 34
דף פב: 34
דף פג. 34
דף פג: 34
דף פד: 34
דף פה. 35
דף פה: 35
דף פו: 35
דף פז: 35
דף פח. 35
דף צ. 36
דף צב. 36
דף צב: 36
דף צג. 36
דף צג: 36
דף צד. 36
דף צד: 37
דף צה. 37
דף צה: 37
דף צו. 37
דף צו: 38
דף צז. 38
דף צז: 38
דף צח. 38
דף צח: 38
דף צט. 38
דף צט: 39
דף ק. 39
דף ק: 39
דף קא. 39
דף קא: 39
דף קב: 39
דף קג. 39
דף קג: 40
דף קד. 40
דף קה. 40
דף קה: 40
דף קו: 41
דף קז: 41
דף קט: 41
דף קי. 41
דף קי: 41
דף קיא. 42
דף קיא: 42
דף קיב: 42
דף קיג. 42
דף קיג: 42
דף קטו. 42
דף קטז: 42
דף קיז. 43

דף ב.

תד"ה ה"ג הך דהואי כו'. נ"ב גליון הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן חשיבא קרי לה תולדה ולפי הך גירסא בא לאפוקי כמה מלאכות שהיו במשכן שלא היו חשובות דתולדות נינהו ולא אבות ואית ספרים דגרסי הך דהואי במשכן חשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן לא חשיבא קרי לה תולדה פי' דהואי במשכן חשיבא בהכי למקרי אב וקשה לפי גירסא זאת דכמה תולדות היו במשכן כדאיתא בפרק במה טומנין הם העלו קרשים מקרקע לעגלה דהיינו הכנסה ומושיט בדיוטא אחת שכן היתה עבודת הלוים וזורקין מחטין מזה לזה ושובט ומדקדק. ואית ספרים דגרסי הך דהואי במשכן וחשיבא קרי לה אב הך דלא הואי במשכן ולא חשיבא קרי לה תולדה ולפי אותה גירסא בעינן תרתי אבל חשיבא ולא הואי במשכן א"נ איפכא תולדה היא ע"כ גליון:

דף ב:

רש"י בד"ה אלא להכי איצטריך ואומר דמהו דתימא כו' נזק שלם ה"מ כו' זה אבל כו' הוא אימא כו' כצ"ל והד"א:

ד"ה רבצה צ"ל רביצה:

בד"ה לומר לך כו' את איש וגבי כו' הד"א:

בד"ה ואגב אורחיה כו' שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו כו' כשלא הועד בדין כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה ומלתא כו' אבל מועד לכל וחזרה מאדם לא הוי מועד לאדם דחזרה כו' כצ"ל ונ"ב כך מצאתי בתוס' מדויקים:

דף ג.

גמ' אי רגל כתיב מהו דתימא אידי ואידי כו' ויבאו שניהם דהי מנייהו כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה לא עשרה כתיבי כו' אדם מנזקין דקרא כו' כצ"ל:

דף ג:

רש"י בד"ה בחצי נזק כו' למשה מסיני דממונא הוא כו' נ"ב נראה לפרש לאו דוקא דהכי הלכתא דממונא א"כ למ"ד חצי נזק ממונא מאי איכא למימר אלא הלכתא אחצי

נזק קאי והוא מפרש"י ויש ספרים איתא בגמ' דממונא הוא ועל כל פנים אינו מדברי ההלכתא ודו"ק:

דף ד.

תוס' בד"ה אדם כו' כדפרישית לעיל נ"ב פי' דממונך לא שייך גבי בור אף שהתוס' לא מחקו לעיל אלא שכתבו לאו דוקא קאמר היינו בדברי הגמ' אבל מתני' בודאי דייקא וצריכה למחוק ודו"ק:

דף ד:

רש"י בד"ה ומנסך כו' יין נסך שבו הס"ד:
בד"ה גנב המודה מעצמו הס"ד:
תוס' בד"ה ואימא כו' וי"ל דאיירי כו' כצ"ל:

דף ה.

רש"י בד"ה אונס ומפתה דממונא הוא שהחמשים כסף לבדם כו' כצ"ל:

דף ה:

רש"י בד"ה וכולהו כי שדית בור כו' אתו כולהו מההוא ומאידך כו' כצ"ל ונמחק נקט רב:
בד"ה פלוגתא כו' ולא שמעתי נמחק ונ"ב בס"א אינו:
תוס' בד"ה כי שדית כו' היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו דידיה חמור יותר כו' כצ"ל ונ"ב פי' שכן דרכו לילך ולהזיק:
אחר ד"ה שכן מועדין כו' צ"ל ד"ה ומתני' לא קתני ואח"כ ד"ה להלכותיהן נמחק כל הגליון עד סה"ד ונ"ב בס"א ובגירסת תוס' ראיתי שאינו וכן נ"ל ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף ו.

רש"י בד"ה היינו בור כו' דחיובא הוא ברה"ר כו' ופתיחה באה לו אף כל כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה לאתויי בור כו' אדם חייב האי ארבעה דברים צ"ל היינו נזק כו' כצ"ל:
בא"ד דלא הוי דומיא דאדם דכשלא בכוונה כו' כצ"ל ונ"ב פי' כי כוונת השור כמו כוונת האדם כמו שמשמע לעיל ודו"ק. מצאתי:
תוס' בד"ה היינו בור כו' לסלקו ולפנותו משום כו' כצ"ל:

דף ו:

רש"י בד"ה שור רעהו כו' אין מעילה בקרקעות נ"ב פירוש וחייב עליהם כמו שאר נכסי הדיוט דהא קתני הכא במתני' לקמן נכסים שאין בהן מעילה כו' אבל מ"מ ללשון ראשון אף כה"ג פטור מאחר שסוף סוף הקדש הוא וילפינן כולהו מהדדי כמו שפירשו בתוס' ונכסים שאין בהן מעילה לאו דוקא קאמר אלא לדיוקא אקדשים קלים כדלקמן ודו"ק:

דף ז:

רש"י בד"ה דאי לא כו' האי מזדבן כו' הד"א:

דף ח.

גמ' רבינא אמר כדעולא כו' מכרן לאחר ה"ד כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה אידי ואידי כו' שמין לישנא אחרינא כו' ותפוס לשון ראשון הס"ד והד"א:

דף ח:

גמ' לוקח שני אדעתא דכל זכותא כו' כצ"ל ונ"ב וכן באלפסי:

דף ט.

רש"י בד"ה רביע בקרקע כו' או מעות ורביע במעות או רביע במעות כו' הד"א:
בא"ד מחצית חלקו קרקע ולא יכול לסלקו במעות או כלקוחות כו' כצ"ל:
בא"ד ולשון ראשון שמעתי נ"ב פי' ונכון הוא בעיני ולשונו מובן כמו תפוס לשון ראשון וכן מוכח בפרק בית כור בפירוש רשב"ם על סוגיא זאת ע"ש:
תוס' בד"ה רב הונא כו' לא יאמר ליה זיל כו' כצ"ל:
בד"ה ורב כו' ותימה מ"ש כו' נ"ב פי' לפי לשון ראשון שבקונט' הוא מקשה ודו"ק:
בא"ד מצי לסלוקי בזוזי נ"ב וללישנא אחרינא דפירש בקונטרס כספים הרי הם כקרקע אינו מיושב שפיר תוס' שנ"ץ:

דף ט:

רש"י בד"ה בהידור כו' לקנות ואחר הידור כו' כצ"ל:
בד"ה כופר במועד שהמית בן חורין הס"ד:
תוס' בד"ה אלו איתרמי כו' מכל מקום יודע שאינו חייב לבזבז כל כך כצ"ל:

דף י.

רש"י בד"ה אחר שניהם לניזקין אם הוזק השור כו' כצ"ל:

דף י:

רש"י בד"ה מרבה כו' אחרים שהוא דין שיהא כו' כצ"ל:
בד"ה יביאהו עד כו' אבל דמי הטריפה כו' כצ"ל:
בד"ה ולישתוק שלו היא כצ"ל והס"ד:
בד"ה ובידים הוא ממש שהוא נתכוון להזיק כצ"ל:
בד"ה השתא אי ה"ל טרפות למזיק כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה לא נצרכה כו' עד שתתרפא אבל הכא מיד כו' כצ"ל:

דף יא.

גמ' אחרים אומרים מניין כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה בטורח נבילה כו' שמתה שם אבא שאול כו' כצ"ל:
בד"ה דקא מטהרת כו' שתראה ביום ט"ו כו' כצ"ל:
בד"ה ממנא לא מניא שבועים דנקבה אלא משני כצ"ל:
בד"ה דאין מקצת כו' יצא מחותך או כו' כצ"ל:
בד"ה אסור צ"ל אסורה:
תוס' בד"ה יביא עדים כו' הא יש רואה. נ"ב ס"א ראייה:
בד"ה יביא ארורה לב"ד פירוש שמתה בלא ברכה כו' כצ"ל:
בד"ה אין שמין כו' אמר רבי אבא בר ממל והשיב כו' כצ"ל:
בד"ה דקא כו' תנן בהמפלת כו'. נ"ב עיין מ"ש בפרק המפלת (נדה דף כ"ז) בד"ה חומר שני ולדות ע"ש:
בד"ה שליא כו' שיצאתה מקצתה אי הוי כו' בשאינה קשורה בולד כו' ור"א איירי בשליא כו' כשאין קשורה בה כדאמרינן בהמפלת כו' כצ"ל:

דף יא:

רש"י בד"ה במסירה כו' מרשות מוכר כצ"ל:
תוס' בד"ה גזירה כו' לעולם אינו כילוד כל זמן כו' מיום שני למיהב לה ימי טומאה כו' דחזינן דמטמאינן לה כו' כצ"ל:
בד"ה בכור כו' ולא נפל הוי וליפרקיה משמע כו' כצ"ל:

בא"ד מונה לו לשנה כו'. נ"ב פי' בכור שעוברין בבל תאחר אחר שנתו כו':
בא"ד ח"א משעת הרצאה וחד כו' כצ"ל:
בד"ה בהמה גסה כו' כאן ובפ"ק דקידושין הארכתי וכו' כצ"ל והס"ד:

דף יב.

גמ' שפיר והדתניא קנה כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה אמר להו עולא ליושבין לפניו הס"ד:
בד"ה נקנין כו' ומטלטלין הס"ד:
תוס' בד"ה ל"ל כו' ע"כ לא מטעם חצר כו'. נ"ב פירוש דלא תימא נהי דחשבינן עבדים כקרקעות מ"מ אין אחד קונה את חבירו כמו י' שדות מאחר שהעבדים הוי דבר המטלטל ואינו מחובר וא"כ בע"כ נאמר שהקרקעות אינן קונין העבדים בקנין פשוט כמו גבי עשר שדות אלא בקנין אחר או משום חצר או משום אגב על כן כתבו ע"כ כו' ודו"ק היטב:

דף יב:

רש"י בד"ה בכור מוכרין כו' לקמן והכהנים מוכרים אותו לכהן כצ"ל. ונ"ב פירוש לכ"ע אבל לישראל אסור לרב חסדא כדאיתא בתמורה ואף שרב אשי חולק וכן פוסק הרא"ש בריש כל פסולי המוקדשים מ"מ רש"י בא לפרש המשנה אליבא דכ"ע ואף שבתמורה פי' דמוכרין אותו אפילו לישראל היינו אליבא דהלכתא והכא בא לפרש אליבא דכ"ע ועוד אף התם מפרש דבזמן הבית אין מוכרין אותן אלא לכהנים ואף דמיירי הכא בזמן הזה מ"מ לפי מה דס"ד השתא דאיירי אף בזמן הבית פירש דוקא לכהן וכן פירש שם רש"י להדיא ע"ש:
תוס' בד"ה שאני מקרקעי כו' ואפי' בחולסית ומצולה דמחזיק כו' כצ"ל. ונ"ב שתי עניני חפירות חדא שחופרין בו חול והשניה לכסף וזהב:
בד"ה ומחיים מי אמר תימה וכו' לכם ולא לגבוה כו'. נ"ב פירוש דהוי כעבד הנוטל פרס מבית רבו נמצאת כל השחיטה לצורך רבו ורש"י פירש אפילו אם אוכל מן הקרבן ויהיה מותר לשחוט ביו"ט כמו בהמה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל שמותר לשוחטה ביו"ט משום דא"א לכזית בשר בלא שחיטה וא"כ גבי נדרים ונדבות יהיו מותרין ותירץ דלא דמי כו' כי מה שאוכל מן הנדרים ונדבות משלחן גבוה קזכי ועל זה פרש"י כצ"ל:
בד"ה לכתחלה כו' שנאכלין במומן ולהכי תלי לה ברבי שמעון כצ"ל:

דף יג.

גמרא הא בבכור בלבד קאמר קשיא כצ"ל. נ"ב פירוש וא"כ אבא יוסי חולק על בעל הברייתא שאמר משום בן עזאי לרבות את השלמים וסבר שמעולם לא אמר בן עזאי זאת רק אמר בכור בלבד על דברי ר"י הגלילי וכן פרש"י פ"ק דתמורה שבא למעט לשלמים ומ"מ מדקדקים תוס' דומיא דשלמים דלעיל מיניה איירי ודו"ק:

דף יג:

רש"י בד"ה לעולם כו' יזיק כשקבל כו' והד"א:

דף יד.

רש"י בד"ה והא אבתראי כו' רבנן וד' כללות כו' כצ"ל והד"א:

דף יד:

רש"י בד"ה פרה כו' כגון שנתקלה הבהמה בטלית ונשבר רגל פרה כו' כצ"ל:

דף טו.

תוס' בד"ה אשר תשים כו' דההיא דפרק בא סימן כו' כצ"ל:

דף טו:

רש"י בד"ה משונה הוא כו' ח"נ הס"ד:
בד"ה לא ליגח בקרן הס"ד:
תוס' בד"ה הא מני כו' דכשהשור בסקילה לאו כו' כצ"ל:
בא"ד דתם משלם חצי כופר נ"ב פירוש ברה"ר:
בד"ה והשתא כו' דמקרן לא אתיא. נ"ב ואין להקשות א"כ לפ"ז מתני' דקתני לקמן בפ"ב אכלה כסות או כלים משלם ח"נ תקשה להך מ"ד מהי אתיא מקרן לא אתיא כו' ונראה דל"ק מידי דבודאי מה שאכלה שאינה ראויה לה א"כ כוונתה להזיק וא"כ הוא קרן ממש דאורחייהו להזיק אבל כלב שאכל אימרי רברבי שיש הנאה להזיקו ואינו בכלל שן משום דמשונה הוא ונפק מתורת שן כאשר כתב הרא"ש וא"כ מאיזה צד באתה לחייבו אלא משום דמשונה הוא ולאו אורחי' ויהא בכלל קרן וזה אינו להך מ"ד שהרי קרן אורחיה בהכי ודו"ק:

דף טז.

רש"י בד"ה לא קשיא כו' אתמר כדתניא כו' הד"א:
תוס' בד"ה והנחש כו' אצל הנחש ואומרים לו כו' כצ"ל:

דף טז:

רש"י בד"ה א"ה כו' במתניתא הוא כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה ר' אליעזר כו' וקסבר יש להם כו' כצ"ל:
בד"ה והוא דלא כו' והוא עונשו. נ"ב גליון ויש מפרשים משום דאמרינן במדרש שיש עצם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא ואותו עצם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עצם נעשה נחש אינו חי לעתיד לבא ואין סברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

דף יח.

רש"י בד"ה אלא כגון כו' משונה קרן בחצר כו' כצ"ל וכן אח"כ בסוף הדבור:

דף יט.

רש"י בד"ה והזיקה כו' אא"ב. נ"ב אבעי' קמייתא קאי:

דף יט:

גמ' משום מאי מחייב אמר רב הונא כו' ואם נהנית משלמת מה כו' ושתתה משקין הראוין כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה מאן חייב לשלומי ח"נ הס"ד:
בד"ה פושע הוא כו' לרה"ד הס"ד:
בד"ה אבל ברה"ר כו' ואכסות וכלים נמי כו' כצ"ל:

דף כ.

רש"י בד"ה אימא אכלה כו' בחוץ פטורה ועל המונח כו' כצ"ל:
בד"ה ובא אחר כו' כגון זו שאכלתו כצ"ל:

דף כ:

גמ' ולא מרגיש. נ"ב פרש"י במסכת יומא גבי דוד בשתים ולא עלתה לו שאול באחת ועלתה לו כו':

שם ואמר שמואל והוא שהניחם כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה ואת השניה והשלישית מצוייר ציור כזה#:

תוס' בד"ה הא כו' מעלינן לי כנכסי דבר מוריון כו' כצ"ל. ונ"ב לשון גמרא מעלינן ליה עילויה כי נכסי דבר מוריון:

דף כא.

רש"י בד"ה הא דקיימא כו' חסר הדר כו' הד"א:

בד"ה דקיימא חנות בקרן זוית כו' כצ"ל:

בא"ד מחזרת היא כזה מצוייר ציור כזה#:

דף כא:

גמ' ורבי אליעזר אומר כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה הניחא למ"ד כו' אמוראי פליגי בפרק השואל כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה דרב סבר כו' ואי בור לאו אדעתיה פירות כו'. נ"ב פי' מאחר שאם נכשל השור בבור הוה חייב בעל הבור מאחר דלאו אדעתיה דשור ה"ה אם היה נכשל השור בפירות היה חייב בעל הפירות כמו בעל הבור משום דלאו אדעתיה דמה בכך שעכשיו רואה הפירות ואוכלן הלא מותר ליקחן מטעם דכל הקודם זכה אבל לפירוש התוס' ניחא דאין תולין הנועם בכורה בור כו' וכל הקודם זכה ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף כב.

תוס' בד"ה ממונא כו' וי"ל דבכל מקום כו' נ"ב מצאתי בתוספות אחרים בהאי לישנא בדוחק גדול יש לי ליישב כו':

דף כג:

רש"י בד"ה אית ליה נמי משום ממונא (בעצמו דל ממונא הלכך כיון דתורת אש ליתא) כו' היכא דהגחלת שלו מחייב לענין גלוי משום ממונא ואע"ג דכלו לו חציו וכגון שהיה לו לגודרה כלומר שהיה יכול לגודרה שלא תעבור הדליקה ולא גדרה דהתם שורו הוא

ולא טפח באפיה ולא נעל בפניו ואטמון פטור דכי האי ממון המזיק פוטרו רחמנא בטמון וכי מאחר דתרוייהו לא מחייבי אלא בגחלת שלו וכל הני תיובתא דלעיל ליתנהו דאף לרבי יוחנן לא מחייב בעל כלב אלא במקום גחלת וכדפרישנא וכן בעל גמל במסכס' מאי בינייהו א"ב ד' דברים מאן דאית ליה משום חציו חייב בד' דברים אם הוזק אדם בו ולמאן דלית ליה נזק גרידא משלם כו' ל"א אית ליה נמי משום ממונא והיכא דליכא לחיובא כו' כצ"ל ונ"ב ס"א ועיקר הוא וכן פירש מגדל עוז דעת הרמב"ם גבי כלב שנטל חררה ולכן כתב רש"י לשון ראשון עיקר ודו"ק:

בד"ה הכי גרסינן כו' דגחלת וחררה דחד וגדיש דחד כצ"ל:

דף כד.

גמ' מאן פטור פטור משסה וחייב כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה וטנפה כו' ובלע"ז ווליט"ר כצ"ל:

בד"ה אתו לנגיחה כו' אבל אשלישית פלגא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה השתא הוא דמסהדו בי כל כו' כצ"ל וכן בתוספות:

דף כד:

תוס' בד"ה במכירין כו' וא"ת דכיון כו' נ"ב מכאן מתחיל הגליון וכן מצאתי בספרים מדויקים:

דף כה.

רש"י בד"ה היכא דמפריך כו' דשכינה כו' הכא חצי כו' הד"א:

דף כה:

רש"י בד"ה הניחא למ"ד כו' שבעה אף מפץ טומאת שבעה כצ"ל ונמחק בגד ועור וכן אחר כך בד"ה אלא למ"ד נמחק השתא בגד ועור דמת איצטריך ונ"ב כל בגד ועור הנאמר ברש"י בס"א אינו ונ"ל שתלמיד טועה הגיה כי עיקר קושיא של דון מינה כו' אג"ש פריך אבל לא אהיקש כדפרישׁ רש"י גבי דון מינה בפרק שבועות העדות שקאי על הג"ש והא ראיה שכל אותה סוגיא דמופנה הוא כו' והניחא כו' איתא בפרק במה אשה ולא פריך הניחא למ"ד דון מינה כו' אלא ש"מ דלא פריך כאן דון מינה כו' רק אגזירה שוה דמת משרץ אבל היקש של מת עם שכבת זרע הוי כמאן דכתיב בהדיא דמי וק"ל:

בד"ה אלא למ"ד כו' דאי משרץ הוה גמיר אמינא טומאת כו' כצ"ל:

דף כו.

רש"י בד"ה ומה שור שאינו חייב בחבלה הס"ד:

דף כז.

רש"י בד"ה חייב דהא לא סלקה סבר אתבעיניה ליה בדינא ויפרע לי כצ"ל:

דף כז:

תוס' בד"ה ואיכא נמי כו' שקול כדא בזוזך כו' כצ"ל ונ"ב פי' על המוכר קאי וה"ה שהלוקח יכול לומר שקול כדך בזוזי היכא שהוא מוחזק וק"ל:

דף כח.

רש"י בד"ה לפי שאין כו' באפילה ובקרן זוית כו' כצ"ל:

דף כח:

תוס' בד"ה אמר רבה כו' דנשברה מאליה ועלה קאתי כו' כצ"ל:

דף כט.

רש"י בד"ה לזכות כו' חייב ובשאין כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה פליגי כו' ואפי' לאחר נפילת פשיעה כו' נ"ב פי' דלא תימא דוקא בנתקל פליגי וחד טעמא הוא כדלקמן ואח"כ מפרשים התוספות אביי גופא אמאי לא מוקי בהכי ודו"ק וכן מצאתי בתוספות ארוכים נ"ל:
בא"ד דמודים חכמים לר"מ באבנו וסכינו כו' נ"ב דהשתא ומודים חכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו שנפלו ברוח מצויה חייב היינו בשעת נפילה ולא הפקירן דסתם סכינו ומשאו אינו מפקיר דאי מיירי אחר נפילה והפקירם אמאי חייב לר' יהודה הלא פירשתי לעיל דמפקיר נזקיו לאחר נפילת פשיעה נמי פטור מכח מתניתין ומודה ר"מ בקנקנים ונפלו ברוח שאינה מצויה והזיקו פטור אייר לאחר נפילה והפקירו והזיקו דסתם קנקנים שנשברו אינן ראוין והפקירן ועוד אי לא הפקירן יהיה חייב אע"ג שנפלו באונס כיון שהיה לו שהות לסלקו דהיינו לאחר נפילה כדאמרי' בפרק הפרה בעל השור חייב בנזקי חצר ובעל החצר חייב בנזקי הבור אלמא האי בור שכראו שור דעלמא בהאי חצר דהיינו אונס דבעל חצר חייב בנזקי הבור כיון דעליה למלויה כמאן דכרייה דמי ואי איירי

הנך קנקנים שהזיקו בשעת נפילה ולא הפקירן מרישא שמעת מיניה דמודים באבנו סכינו ומשאו שנפלו ברוח מצויה חייב הא באינה מצויה פטור דאיירי בשעת נפילה כדפרישית לעיל והשתא מודים קמא קאי על פלוגתא דשעת נפילה ומודים בתרא קאי על פלוגתא דלאחר נפילה כדפרישית ע"ש תוספות ארוכים [עיין במהרש"א]:

בד"ה מדמתני' בתרתי כו' אורחא דמילתא נקט כו' נ"ב תימה אף אם יהיה חד טעמא מ"מ פליגי בתרתי בשעת נפילה ולאחר נפילה וא"כ למאי צריכא לטעמא דאורחא דמילתא כו' הלא שפיר נקט ברישא אבנו סכינו כו' שאין דרכן להפקירן משום דאיירי פלוגתא בשעת נפילה וסיפא שפיר נקט קנקנים משום דאיירי באפקרינהו ולאחר נפילה ומה בכך דחד טעמא הוא ונראה בעיני היכא דחד טעמא הוא א"כ הנך תרתי הודאות דחד בשעת נפילה וחד לאחר נפילה לא צריכא לן אלא לאשמועינן בחד דוכתא או בשעת נפילה או לאחר נפילה דמודים חכמים לר' מאיר בפשיעה דחייב ור"מ מודה לחכמים באונס דפטור מאחר דחד טעמא הוא ועיקר פלוגתייהו בנתקל פושע הוא או אונס ואי מודים זה לזה בשעת נפילה ה"ה לאחר נפילה והוא הדין איפכא וק"ל. והוא הדין דהוי מצי למדחי דמברייתא ליכא למידק דאיכא למימר דפליג במפקיר נזקיו לאחר נפילה ומשום הכי מודים שפיר חכמים לר' מאיר באבנו סכינו ומשאו דחייב משום דהוי מפקיר נזקיו אחר נפילת פשיעה וסיפא דקתני ומודים ר"מ לחכמים בקנקנים איירי בשעת נפילה כדפרישית לעיל בגליון אלא דלא צריכא לתוס' לאדחוקי בכך הלא אפי' הוה פליגי בתרתי מ"מ לא הוה שמעינן שפיר מברייתא בלי מתני' והוה אמינא דבחדא פליגי ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף כט:

רש"י בד"ה אמר ליה צ"ל אלא הא קמ"ל כו':

תוס' בד"ה ור' יוחנן כו' אלא ומודה ר"מ כו' נ"ב לא קשה אדברי גליון דלעיל דמפרש דשפיר מצינו לאוקמי ומודים ר"מ לחכמים בקנקנים דאיירי בשעת נפילה כל היכא דלא מפרשינן האי ומודים דחכמים לר"מ באבנו סכינו ומשאו דפליגי בשעת נפילה ול"ק א"כ ליתני ומודה רבי מאיר לחכמים בשעת נפילה משום דנוכל לומר דשמא ר"מ לא ס"ל דנתקל אנוס הוא ופטור בשעת נפילה אלא פושע הוא אבל עיקר פלוגתייהו מיירי במפקיר נזקיו לאחר נפילה ויכול להיות דהיינו טעמא דמחייב רבי מאיר משום דמפקיר נזקיו אחר נפילת פשיעה או אפילו אחר נפילת אונס ומש"ה בעי לאשמועינן דמודה ר"מ בקנקנים שנפלו באונס בשעת נפילה דעד השתא לא הוה אייר ר"מ בהדיא במידי

דאונס אבל אי אמרינן דבשעת נפילה כ"ע מודים דפטור בנתקל משום דהוי אונס א"כ בע"כ הא דפליג ר"מ בלאחר נפילה היינו דמחייב מפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת אונס רק בשעת נפילה הוא דפטר ר"מ אונס א"כ לא ה"ל למימר אלא ומודה ר"מ לחכמים דפטור בשעת נפילה ודו"ק:

בד"ה כי פליגי כו' ורבי אליעזר במפקיר נזקיו דאונס כו' נ"ב וליכא לאקשויי הא מודה ר"מ באונס שהרי קתני בברייתא ומודה ר"מ לחכמים בקנקנים דפטור כו' ל"ק מידי משום דבע"כ מאן דחייב אלייהו דרבנן מפקיר נזקיו אחר נפילה דעלמא בע"כ לא ס"ל דבתרתי פליגי לעיל דא"כ פטרי רבנן מפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת פשיעה ה"ה נמי אי פליגי אליבא דר"מ באחר נפילת אונס ס"ל נמי דפליגי בברייתא במפקיר נזקיו אחר נפילה וסיפא דקנקנים איירי בשעת נפילה דמודה ר"מ דפטור אבל לעולם מפקיר נזקיו אחר נפילת אונס מחייב ר"מ כדברי הגליון וכדפרישית לעיל:

בד"ה תסתיים כו' ומיהו מר' יוחנן קשה כו' נ"ב ול"נ דלק"מ דבודאי סתמא דתלמודא מוקי לעיל דברי ר' אליעזר דפטרי רבנן מפקיר נזקיו אפילו אחר נפילת פשיעה ור' יוחנן מחייב אליבא דרבנן כפי האמת דלקמן אבל האי סוגיא דבעי למימר תסתיים דר"א מחייב ור' יוחנן פוטר א"כ לא מוקי פלוגתייהו דר"א ור' יוחנן לעיל בכה"ג דפריך תלמודא אלא מפרש דברי ר"א דאמר בשעת נפילה מחלוקת כלומר דלא פליגי בתרתי בשעת נפילה ולאחר נפילה אלא פליגי בשעת נפילה אי נתקל פושע כו' וממילא אף לאחר נפילה והיינו בתרתי בחד טעמא כדלעיל ור' יוחנן סבר איפכא דפליג אף לאחר נפילה כלומר בפלוגתא אחריתא דמפקיר נזקיו אחר נפילה פטור אף בפשיעה והיינו בתרתי פליגי כדברי אביי ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לא.

תוס' בד"ה אמר רבא כו' דק"ל דברייתא ורבא כו' נ"ב פי' דכולן חייבין על נזקי גופן כו':

דף לא:

רש"י בד"ה ה"ג כו' הכלים ושני חייב כו' של שני אבל לא כו' הד"א:

תוס' בד"ה אמר רבא כו' ממונן בע"כ לאו על כו' כצ"ל:

דף לב.

תוס' בד"ה ואם עמד כו' כדפי' גבי כלב כו' נ"ב דיותר יש לו לאדם להזהר שלא יזיק אחרים ממה שלא יוזק מאחרים ע"ש:

בד"ה והא הכא כו' פרתו כדי להעמידו כו' כצ"ל:

דף לב:

גמ' המבקע ברשות היחיד והזיק ברשות הרבים ברה"ר והזיק ברשות היחיד ברה"י והזיק ברה"י אחר כו' כצ"ל:

דף לג.

רש"י בד"ה לפוטרו כו' לשלם נזק ולא כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה איכא בינייהו כו' דכל זמן דלא כו' כצ"ל:

דף לג:

בד"ה ש"מ בעל חוב כו' כי היכי דבקרקעות עדיף בעל חוב מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח מאוחר ה"נ כו' כצ"ל ונ"ב וקשה א"כ הוי נעילת דלת לגבי ב"ח הראשון ותירצו התוס' בפרק מי שהיה נשוי הואיל ויכול לקדום ולגבות לא ימנע מלהלוות אבל אם מה שגבה לא גבה איכא נעילת דלת:
בא"ד דאית ליה קלא כו' נ"ב פי' כי התוס' סוברים ששור הנוגח דומה לקרקע מאחר דאית ליה קלא כדלקמן תורא נגחנא קרו ליה אבל אם היה השור כשאר מטלטלין אפילו בן ננס היה מדבר דוקא במטלטלין מה שגבה גבה מ"מ הוי דלא כבן ננס ולא היו צריכין התוס' לומר שלבן ננס אפילו בקרקעי עדיף בעל חוב מאוחר כו' אלא כדפרישית וזהו לחד שינויא דתוס' ריש פרק מי שהיה נשוי אבל לאידך תירוצא דתוס' שסוברים שבן ננס דוקא במטלטלין חולק וסובר מה שגבה כו' אבל בקרקעי ליכא שום תנא דסובר מה שגבה גבה וא"כ הכא שור שדומה לקרקע לא מתמה תלמודא בהאי ש"מ מה שגבה לא גבה מידי דהא אתיא אפי' כבן ננס אלא דינא בעי תלמודא למידק ש"מ מה שגבה לא גבה ודחי לא תידוק מכאן וק"ל כן מוכח מתוס' דר"י בפרק מי שהיה נשוי:

דף לד.

רש"י בד"ה כיחש כו' מתחילה בשעת הנזק כו' כצ"ל:
בד"ה פחת נבילה כו' עד שעת מכירה כו' נ"ב לאו דוקא אלא שעת העמדה בדין:

דף לה.

גמ' שור אחד והוזק זה כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה חובל כו' נהי דצורך מצוה כו' כצ"ל:
בד"ה מתני' בשוגג כו' אף הוא בשוגג ואפ"ה פטור כו' נ"ב ולפי דעתי שהתוס' לא גרסי לקמן דקא בעי לאפרו אלא הכי גרסי כיון דבמזיד נידון בנפשו השתא בשוגג נמי פטור ודו"ק. אחר כתבי עיינתי בס"א ומצאתי הגירסא כן:
בד"ה מכה כו' לנפש בהמה כו' מ"מ כו' כצ"ל:

דף לה:

רש"י בד"ה אמר סומכוס כו' ואפי' היכא דנתבע טוען ברי כו' כצ"ל ונ"ב לדעת רש"י שסבר לקמן כל מה ששנה התנא במשנה המוציא מחבירו עליו הראיה בודאי פליג סומכוס עליה צ"ל דידע רבי אבא דשפיר איירי מתני' בברי וברי כמו שמסיק סתמא דתלמודא לקמן וממילא קאמר רבי חייא דבע"כ פליג סומכוס אפילו ברי וברי אלא שמתמה הוא על דבריו והיאך מסתברא לומר שיחלוק סומכוס אפילו כה"ג כו' והשיב לו אין כו' ודו"ק היטב:
תוס' בד"ה ממאי דמתני' כו' דילמא בברי ושמא כו' נ"ב פי' ניזק ברי ומזיק שמא ובכה"ג פליג סומכוס אבל בברי וברי לא איירי כלל פי' ומודה סומכוס וק"ל:

דף לו.

תוס' בד"ה ראוי ליטול כו' ומזיק ברי פליג סומכוס כו' נ"ב פי' היכא דאיכא הודאה במקצת כדפרישית לעיל אבל בלא הודאה כו' מודה סומכוס גבי ניזק שמא ומזיק ברי כדלעיל ומשום הכי תנא נמי במתני' לא כי דאיירי בברי וברי לאשמועינן דאפילו ברי וברי פליג סומכוס אף היכא דליכא הודאה ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לו:

רש"י בד"ה חזר ונגח כו' האחרון הס"ד:

דף לז:

תוס' בד"ה יום ט"ו כו' הוי ראשון מן המנין כו' נ"ב ואף שפירשו התוס' לעיל דנקט לא נגח יתירא כדי שישלם בנגיחה רביעית נזק שלם מ"מ קשה דהא בעינן נגיחה חמישית דבנגיחה רביעית נעשה מועד וא"כ לא ישלם נזק שלם עד נגיחה חמישית ודו"ק:

דף לח.

גמ' רב שמואל בר יהודה כו' נ"ב ס"א עולא איקלע לבי רב שמואל בר יהודה כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה עמד כו' שור שלהם כו' נ"ב נ"ל דוקא שור שלהם שור שלנו שמוציאין ממנו תשלומין משום דממון כנעני הפקר כהאי גוונא אבל שור שלנו כו' פטור מדין תורה דרעהו דוקא ודו"ק עיין בספרי ים של שלמה [עיין במהרש"א]. אחר ד"ה קראו ושנו נ"ב תוס' ארוכים חוץ מדבר זה שאתם אומרים כו' בירושלמי מסיים חוץ משני דברים הללו שאתם אומרים כו' ע"ש:

דף לח:

תוס' בד"ה גרי אריות כו' דגרי אמת כולן כו' נ"ב פי' בין גרי חלומות בין גרי אריות:

דף לט.

תוס' בד"ה אין מעמידין כו' מיירי בהזיקו בחיי האב כו' כצ"ל:
בד"ה דאי אמרת כו' והר"ר שמואל בחור בר יוסף כו' כצ"ל:

דף לט:

תוס' בד"ה דאי אמרת כו' אבל בזה אין חושש כו' נ"ב יש מקשים תיפוק ליה דאין חושש בכאן האפוטרופוס אם ישלם מאחר שחוזר ונפרע לכי גדלי ואין זו קושיא דבירושלמי לא נאמר אליבא דר' יוסי בר חנינא דחוזרים ונפרעין לכי גדלי ודו"ק:

דף מ:

תוס' בד"ה הוה מערקנא כו' של חבירו ופטור כו' נ"ב פי' לחד מאן דאמר דסבר פטור:

דף מא.

רש"י בד"ה הוי מועד לאדם בתמיה כצ"ל והס"ד:

דף מב.

גמ' ונגפו אשה נמחק ונ"ב וכן בס"א אינו:
שם אף שוורין מועדין וק"ו לתמין דפטירי הדר כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה וגו' ולא שוורים כצ"ל:

דף מב:

גמ' כשקדם ושחטו ה"נ משתלם נמי דמי עבד מעליא כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה ונתתם צ"ל וירש אותה ונתתם כו' כצ"ל:

דף מג.

רש"י בד"ה ונוקמא כו' ביש נוחלין נוקמא לרבה כגון כו' אביהם יש לו כו' כצ"ל והד"א:
בד"ה כרבי דאמר כו' דממילא הס"ד:
בד"ה או שורו כו' וקתני מיהא כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה רישא כו' כופר ע"י עצמו כו' כצ"ל:

דף מד:

רש"י בד"ה אם עד כו' קטלא מכור כו' הד"א:

דף מה.

גמ' ר' טרפון היא דאמר משונה קרן נ"ב פירוש תם בקרן קרן משונה וע"כ משלם קרן תם חצי נזק אפילו הכי ברשות הניזק משלם נזק שלם:
שם כיון דבעיא צניעותא מרווחא דחצר מסלקי נפשייהו כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה אע"ג כו' והיה דומה לפטור כו' שור אין סברא כו' כצ"ל:

דף מה:

רש"י בד"ה דחזא כו' פטור מזה ומזה נ"ב פירוש במועד להתחכך על בני אדם וק"ל:
בא"ד אין בעלים משלמין כופר נ"ב והוא הדין (כד"ג) לחיכוך כה"ג וק"ל:
תוס' בד"ה דחזא כו' מתחכך בכותל נ"ב אף שרש"י לא פירש בהדיא אחיכוך אלא אנגיחות מ"מ ה"ה אחיכוך קאמר ופי' בנגיחות וממנו תלמוד אחיכוך:
בא"ד דחשוב משונה מה שעושה כו' נ"ב אלא מועד דהכא לאו דוקא קאמר אלא שן הוא וה"ק בדבר שדרכו להיות מועד בתחילתו וכן פירשו התוס' להדיא דף מ"ד:
בא"ד בהפלת כותל אחרונה כו' נ"ב פי' לשמואל דמחייב בכופר ואפילו רב לא פטריה מכופר אלא משום שהשור אינו בסקילה הא לאו הכי משלם כופר אלמא דחשיב מועד בנפילה אחרונה ודו"ק:
בד"ה טעמא כו' סוגיא כרבא דלעיל דלר' זירא כו' ונ"ב פי' דר' זירא סבר להדיא לעיל דשניהם פטורים כדפירשו התוס' לעיל וא"כ בע"כ אנו מוכרחים לומר שסוגיא זו לא

אתיא כר' זירא אלא אליבא דרבא כלומר ומדברי רבא לא תידוק דלרבא שניהם פטורים דנוכל לומר דהזיק חייב הוזק פטור כמו שהסברא נותנת ודו"ק:

דף מו:

רש"י בד"ה שאין נזקקין כו' בעדים ובשטר נמחק ונ"ב כן מוכח מהתוספות ומרא"ש וממרדכי:

בד"ה דקא זילי כו' שיקנוהו בדמים יקרים נ"ב פי' החפץ:

תוס' בד"ה ה"ג כו' ובעל חוב אי אית ליה זוזי כו' כצ"ל:

בא"ד ונזקין אפילו אית ליה כו' נ"ב פרק הבית והעליה דף קי"ח ע"ש:

דף מז.

תוס' בד"ה מ"ט כו' דברי הכל דהא רבא גופיה כו' כצ"ל:

בד"ה מ"ט פירשא בעלמא היא והא דאמר כו' אע"פ שהיא גמורה נ"ב קאי אביצת נבילה וק"ל:

בד"ה וכן אתה כו' שבח ולדות הוא לאו משום דבכלל כו' נ"ב פירוש אף שבח ולדות בעי ליה למימר כן פירש רש"י ומ"ה צריכין התוספות לומר לאו משום כו' ודו"ק:

דף מט.

גמ' נמי פטורין מדמי ולדות כצ"ל:

שם מ"ט כדתני ממשמע כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה זכיא בהו כו' בעליהן הן וכשמת הגר כו' כצ"ל:

דף מט:

גמ' תנאי היא אלא לרב חסדא כו' כאן בשבח ולדות ואב"א כו' לאחר מיתה כו' ל"א הא והא בשבח ולדות הא רשב"ג והא רבנן כו' ואב"א דלא שייכא ידה בגוייהו לא זכו בהו כלל בעי מניה כו' כצ"ל:

שם דעתיה נמי אשטרא נ"ב אין הפי' של נמי שכוון לזכות בשניהם שהרי שני הפכים הם אם דעתו לזכות בקרקע א"כ צריכא ליה שטרא וא"א לקלקלו ואי דעתו אנייר א"כ אין דעתו על הקרקע וק"ל אלא ה"ק נמי אשטרא כלומר תמצא נמי אדם שדעתו יהיה על השטר ודו"ק וכן יראה מפי' רש"י למבין במה שפי' על וכי לצור ע"פ צלוחיתו ודו"ק:

שם דאי בעי מקני קני ליה נמי חצירו כל היכי דליתיה לדידיה דאי בעי כו' והלכתא דליתיה בחצירו כו' כצ"ל:
שם ברשות הרבים ופתחו לרה"ר נמחק ונ"ב בס"א אינו:
רש"י בד"ה לא קשיא כו' והיא קיימת הס"ד ואח"כ מ"ה הא דתני כו':
בד"ה כ"ע כו' לר"ע לבור ברשותו כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה והלכתא כו' משתמרת ולא קנה כו' כצ"ל:
בד"ה החופר בור כו' נמחק וצריך להתחיל הדבור ברשות הרבים ופתחו לרשות היחיד פי' בקונטרס כו':

דף נ:

רש"י בד"ה והדר מפרש מהיכא נפקא נ"ב לאו דוקא דמסיפא לא נפקא לן מידי אלא אי לא הוה סיפא לא תוכל לומר ברישא אחד בור שיח כו' דהא דוקא בור כתיבא ואתיא סיפא ותירץ קרא א"כ נוכל לומר ה"ה שיח ומערה ודו"ק:
בד"ה קבא כו' ויורוהו אם שהתה כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה לשמואל כו' אלא כשעשה כל התקלה נ"ב כגון הכא שנתקל בגובה ונחבט בקרקע וק"ל:
בא"ד אע"ג שלא עשה התקלה נ"ב כגון שור תם שדחף חבירו לבור דבור עביד כל היזקא וק"ל:

דף נא.

תוס' בד"ה בור כו' הא רבי והא רבנן נ"ב פי' ואיירי שהיה בו מתחילה הבל למיתה וזה שסייד וכייד הוסיף רק ההבל ואפ"ה חייב א"כ ממילא עשרה ואחד עשר נמי כולם חייבין כמו סייד וכייד דלרבנן האחרון חייב אבל לפי המסקנא מוקי סייד וכייד כגון שלא היה מתחילה הבל כו' ודו"ק:

דף נא:

רש"י בד"ה לימא כו' חייבין רבי היא כו' הד"א:
בד"ה אפי' רבנן כו' ומיהו כולה מילתא כו' נ"ב פי' לא נילף אנן מהמת אלא לגלויי שבתרא חייב ולא קמא אבל למילף כולה מילתא שאחד חייב ולא שנים ולאפוקי מרבי דאמר כולן חייבין לא תילף מיניה כו' ודו"ק:

תוס' בד"ה השותפין שנדרו כו' בנדרים מפרש כו' נ"ב פי' דמוקי התם פלוגתייהו דוקא באין בה דין חלוקה אבל ביש בה דין חלוקה אפי' ר"א בן יעקב אוסר א"כ ממילא לתנא קמא בין יש בה כו' לעולם אסור ודו"ק:

דף נב.

גמ' ההוא גלילאה עליה נ"ב פי' לפניו:

דף נב:

גמ' אמר רב לפניו פניו ממש לאחריו אחריו ממש כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה לפניו צ"ל פניו כו':
תוס' בד"ה ושכיחא כו' אמר ריב"ם דפי' רב אלפס כו' כצ"ל:

דף נג.

רש"י בד"ה רבא אמר צ"ל רבה:
בד"ה במתהפך נפל על אפיה כו' כצ"ל:
בד"ה בעל השור כו' צ"ל ובעל השור:

דף נג:

גמ' ומאי ניהו שור בכור דלא פריק ליה כל זה נמחק ונ"ב כן מוכח מדברי תוס' דל"ג בפנים וכן מוכח מתוס' דלעיל (דף י"ג) בד"ה ואם איתא לשני ליה:
רש"י בד"ה ה"ג כו' נמחק כל הדבור ונ"ב נ"ל דכל זאת אינו מלשון רש"י חדא דבפנים ל"ג בגמ' וכן משמע מתוס' וגם משמע מתוס' שר"י גאון פי' ולא רש"י ועוד רש"י פי' להדיא לעיל (דף נ"א) דבכור בעל מום הוא בכלל שור רעהו:
בד"ה ושור פסולי צ"ל שור פסולי:
בד"ה אדם כו' אנשים כתיב ולא שוורים כצ"ל:
תוס' בד"ה לענין כופר כו' כל אחד בפני עצמו נ"ב פי' רבא דבר בכל אחד בפני עצמו אבל אין הפשט שלעולם דחפו יחד רק שאינו בבת אחת ס"ס לעולם אין השור בסקילה אפילו אם דחף אחר האדם ואת"ל דהלכה כר' יהודה בן בתירא דסוף פרק כיצד הרגל דסבר האחרון חייב סוף סוף הבור משותף ביה ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף נד.

רש"י בד"ה ונפל טובא משמע כמו ועשה בצלאל ואהליאב ובא האות כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה שה דאבידה כו' למה לי לפרט כו' נ"ב כגון פרט וכלל ודו"ק:

דף נד:

תוס' בד"ה ואימא מה כו' מטמא תימה א"כ פרט למה כו' כצ"ל:

דף נה.

גמ' ופדאוהו הני מילי בכתבה נ"ב פי' ואותיות הספד הוא חס פד כלומר שחסו עליו מן השמים ופדאוהו וק"ל:
רש"י בד"ה כלאים כו' בארץ הוא וכל חובת כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה המרביע כו' חית הים האיך לוקה אלא כו' כצ"ל:

דף נו.

גמ' וחכ"א פטור כו' ואינו מעיד לו נמי מ"ד כו' כצ"ל:
שם מי יימר דכי הוה מסהידנא ליה הוה מודה כו' כצ"ל. ונמחק אתינא ונ"ב נ"ל טעות דאיירי בב"ד כדפירשו התוספות:
תוס' בד"ה פשיטא אם כו' ודוקא בב"ד כו' נ"ב פי' משום הכי תליא רחמנא הבאת קרבן בנשא עונו כלומר כל היכא דאינו נושא עון כגון חוץ לב"ד ג"כ אינו מביא קרבן אע"פ שעבר על שבועתו ודו"ק:
בד"ה פטור כו' פריך מיניה כו' נ"ב פי' דלא תימא דילמא ריב"ל סבר כחזקיה דפסק היזק שאינו ניכר שמיה היזק על כן כתבו התוס' דהתם פריך וכלומר חזקיה איתותב שם וק"ל:

דף נו:

תוס' בד"ה ולסטים נמי כו' שקל להבין נ"ב פירוש כמו שהקשו התוס' גופא מנלן דקיימא ברשותו אפילו להתחייב באונסין וק"ל:

דף נז.

רש"י בד"ה לסטים כו' ביה רחמנא וגונב כו' כצ"ל:
בד"ה לא אם אמרת כו' מתניתא היא ולא ידענא היכא תניא כצ"ל ונ"ב נ"ל:

בד"ה בכל טענותיו כו' שייך להפך הדף:

דף נז:

רש"י בד"ה סברוהו כו' מהא ר' יהודה כו' הד"א:
בד"ה ואי בעית כו' מזויין הס"ד:
בד"ה אמר רב כו' משלמת שנחבטה כו' הד"א:
תוס' בד"ה לא אם כו' דס"ד דכפילא בשבועה כו' דכפל בשבועה עדיפא כו' כצ"ל:
בד"ה קסבר כו' ורב יוסף דסבירא ליה לעיל כו' כצ"ל:

דף נח.

תוס' בד"ה אי נמי מבריח כו' אם ירצה יאמר עם המציל שישלם חמורו כו' כצ"ל ונ"ב כך נ"ל וכן משמע להדיא בהגהות מיימוני בפ' ג' דהלכות נזקי ממון וז"ל מאחר דאיכא שם בעלים א"כ מה להן לחכמים לחוש בתקנתם כו' אבל בפי' רבינו נסים בפרק אלו מציאות מצאתי בענין אחר וז"ל התם היינו טעמא כיון שהיה חבירו בפניו והיה יכול להתנות ולא התנה איהו דאפסיד אנפשיה:

דף נח:

רש"י בד"ה א"ל ריש גלותא אני ראיתי הס"ד:
בד"ה כמה הוא יפה כו' וכמה היתה יפה כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה שמין וכו' פי' בקונטרס שאם אכלה כו' כצ"ל:
בד"ה קשבא כו' ותלת ותלת תלאתה בקינא הוו כו' כדמוכח בסוף החובל חזא כו' כצ"ל:

דף נט.

גמ' אתתא דידי פקיחה נ"ב לשון חיה הוא בתלמוד:
שם ולא מבעיא חיה רב פפא כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה סמדר כו' מיד הס"ד ואח"כ מ"ה וכמה היא כו' כצ"ל:
בד"ה בזמן שאכלה לולבי גפנים כו' כצ"ל:
בד"ה כחש גופנא לנכות מן התשלומין כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:
תוס' בד"ה אכלה כו' להתקלקל כולה יחד כו' נ"ב פי' הלכך אם נתקלקל המשויר אמרינן בודאי מה שנאכל ג"כ הוה מתקלקל וק"ל:

בד"ה ר"ש כו' דחשיב כפגין נ"ב אבל להיפך לא שייך לכוללו דטעמא משום דחשיב כלולבים דגבי בד"א לעולם לא צריכין אנו לטעמא אלא במה שאתה מחלק ממנה שהוא חדוש כגון הכא סמדר אתה מחלק ממנה אבל בתחלת הבבא של בד"א אין אתה מחלק אלא אדרבה אתה מדמה להדדי ודו"ק היטב:

דף נט:

רש"י בד"ה בששים עם הקרקע דהכל בכלל כו' נ"ב וז"ל רבינו נסים עם הקרקע שיימינן דהכל בכלל שהקונה הקרקע בפירותיה נותן עיניו קצת בשבח שלאחר זמן הלכך אם קץ דקל בפירותיו שאינן גמורין אינו בדין שישלם פירות גמורין וגם שלא ישלם כלום הואיל שאינן ראוים אינו בדין דהא לבסוף יהיה תמרים גמורים אלא שמין ששים דקלים עם הקרקע בפירות אלו כמה שוה וכמה יחסר ערכו בעבור דקל זה שקצץ וכל מה ששמין חסרון זה כזה ישלם עכ"ל ר"ן:

בד"ה נטר כו' הגרנות שמנהגן היה כו' כצ"ל ואחר דבור זה נרשם מתני'. אחר ד"ה המביא נרשם גמרא:

תוס' בד"ה לבתה הרות כו' הנחת עצים ואור דבכל דוכתא כו' כצ"ל:

בא"ד וי"ל דלבתר כו' נ"ב כל זה מפירוש ר"י הוא:

דף ס.

רש"י בד"ה נירו חרישה שלא נזרע סכסוך כו' הד"א:

תוס' בד"ה ליבה כו' ממש בפרק המצניע כו' שאין מצויה כך פי' ר"י כו' כצ"ל:

בד"ה רב אשי כו' ולא הגורם הבערה כצ"ל:

דף ס:

גמ' אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו ורבנן כו' אבל אתה מלך ומלך פורץ לעשות לו דרך ואין מוחין בידו בשלמא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה משום חיציו כו' עביד ונפקא מיניה כו' כצ"ל:

בד"ה מלך פורץ כו' דרך ולאוכלוסיו שלו דאמרינן כו' כצ"ל:

דף סא.

גמ' ר' אליעזר היא דתנן ר"א כו' כצ"ל ונ"ב ס"א דתניא ואינה עיקר כדמוכח מדברי התוספות וק"ל:

תוס' בד"ה והתניא כו' לא מיפרש אלא עד ולא עד כו' כצ"ל:
בד"ה ולא שנו כו' דדרך הרבים וקאמרינן עלה כו' כצ"ל:

דף סא:

גמ' הלכה כר"ש נ"ב פי' כר"ש דמתני' אבל כר"ש דבבא בתרא לית הלכה כמותו אלא אם היזק חייב לשלם כ"כ הרי"ף בפרק לא יחפור ובסוף פרק הבית והעליה:
רש"י בד"ה היה גדי כו' העבד דהואיל ואינו כו' ינקם וקם ליה כו' כצ"ל:
בא"ד ואיכא דאמרי בגדי נמי דוקא נקט סמוך פטור כו' כצ"ל ונ"ב הוא פי' רשב"ם בפרק כיצד הרגל:
בד"ה בתרתי כו' פטור ורבי יהודה כו' כצ"ל והד"א:
בד"ה מוריגין קרשים נקובים ובהן יתידות כו' כצ"ל:
בד"ה דברי כו' שייך לעמוד השני:
תוס' בד"ה אלא אמר רבא בתרתי פליגי פליגי במדליק כו' כי תצא אש דאיירי כו' כצ"ל:

דף סב.

גמ' בתוך של חבירו משלם כו' כצ"ל ונמחק ד"ה ונ"ב ס"א אינו וכן מוכח מן התוס':
שם נגזל במסור דמשתבע כו' כצ"ל:
שם נמחק במאי עסקינן ונ"ב נ"ל טעות:
שם מרגניתא מאי מי מנחי כו' אי אינש אמיד הוא כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה מאי הוה ליך גבי כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה בד"א כו' שדקדקנו לרב כהנא דלעיל כו' כצ"ל:
בד"ה עשו כו' דנגזל בשבועות דגזלן כו' כצ"ל:

דף סב:

גמ' אמרי לעולם אימא לך כו' איבעי ליה לאנוחה כו' כצ"ל:

דף סג.

גמרא כלל ופרט ל"ל למהדר כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה ואס"ד כו' הפרט לכתבינהו כו' הד"א:
תוס' בד"ה דבר שאין כו' עד שימעט הכתב כו' כצ"ל:

דף סג:

רש"י בד"ה כשהוא אומר כו' בעצמו גנב הס"ד:
בד"ה או אינו כו' שטוען נגנבה משלם כו' נ"ב אין רצונו שיהיה חייב שומר חנם בגניבה דלזה לא צריך קרא למעט דאי חייב בגניבה א"כ איך מצינו כפל בטוען טענת גנב ולעיל מרבינן לכ"ע מלא ימצא טוען טענת גנב לכפל אלא כך פי' הפשט ש"ח שטוען נגנבה ונמצא שקרן ישלם כפל בלא שבועה וכן פרש"י להדיא בפרק המפקיד (בבא מציעא דף מ"א) וכן בפי' החומש:

דף סד.

רש"י ד"ה ויאמר צ"ל יאמר כו':

דף סד:

רש"י בד"ה ה"ג כו' פורתא חדא מילתא ותו לא כצ"ל:

דף סה.

תוס' בד"ה ליכתוב או כו' בדבוריה בהטיב כו' משמע כו' כצ"ל:
בא"ד אכתי היה מופנה [כו' נ"ב] דהכא לאו מופנה לג"ש קאמר דהא בעינן לשם מופנה בג' מקומות בעדים זוממין ובעיר הנדחת ובעובדי כוכבים ולא ילפינן ג"ש אלא ממיטב דכתיב בכולהו והכא ה"ק עדיין הוא מופנה כלומר מיותר הוא ודו"ק:
בד"ה גופא כו' דמילתא אמרינן דרב איירי כו' וכן בפרק כל שעה כו' לגזילה בעין הויא כו' כצ"ל:
בד"ה דתניא כו' דמים כדמעיקרא משלם כפל ארבעה וחמשה כו' כצ"ל:

דף סה:

גמרא ואמר רב יוסף תני כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה ושאינו כו' לאסופי לפטורה הס"ד:
בד"ה כעין שגנב כו' משלם ד' ליכא כו' כצ"ל:
בד"ה מ"מ קשיא לר' אילעא כצ"ל:
תוס' בד"ה איל בן כו' קרבן אמרי' דאיל כו' כצ"ל:

דף סו.

תוס' בד"ה הם ולא ולדותיהם כו' ואע"ג דאמרי' בעיברו ולבסוף כו' כצ"ל:
בד"ה עד שצבעו כו' שייכא ביה אבל הפרשת כו' כצ"ל:

דף סו:

גמ' איתיביה אביי לרבא כו' הבעלים שמע מינה יאוש כו' כצ"ל:

דף סז.

גמ' הגזילה אשר גזל למה לי כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה אמר עולא כו' לאחר יאוש הא קנייה ביאוש כו' כצ"ל:

דף סח.

רש"י בד"ה ואיפוך כו' בלא יאוש הס"ד:

דף סט.

גמרא דחיוור כעצמות כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה חרסית כו' דבפ' כסוי הדם חשיב כו' נ"ב אבל לפי מה שפי' שם לק"מ ע"ש:

דף סט:

רש"י בד"ה הלוקח יין כו' כדתניא בתוספתא וקדש עליו היום כו' כצ"ל ונ"ב זה אינו מתוספתא רק רש"י מפרש כך אבל רבינו שמשון פי' בסוף דמאי דלא איירי בקדש עליו היום וכן פי' התוס' בפרק הישן דאי בקדש עליו היום אפילו קריאת שם אסור:

דף ע.

תוס' בד"ה אמטלטלין כו' אלא הואיל ויורש יורשה כו' נ"ב פי' על שכיב מרע קאי לפי מה דמסיק לעיל מה דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע והא הלואתו לפלוני איתא גבי שכיב מרע אע"ג דליתא בבריא ומשני מש"ה איתא בשכיב מרע משום דמתנות שכיב מרע דומה לירושה והואיל ויורש ירשה גם כן אקניה להלואה:

דף ע:

גמרא עקוץ תאינה מתאינתי ותיקני לי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כמאן כו' עד דמטי לתוך כו' נ"ב אף שלר"ע א"צ מחיצות כדלקמן בסוף הדבור מ"מ מאחר שצריך מחיצות לרבי א"כ איך יהיה סתמא דמתני' דלא כרבי והיה לו לומר דאי כרבי הא בעינן מחיצות עודפות כמו שאמר דאי כרבנן כו' אף שכתבו התוס' לה"ק ר"ע בכאן דאיירי אפילו בחצר שאינו מקורה ולא כרבי לאו דוקא דמתני' לא כרבי דרבי מוקי מתני' במקורה אלא כלומר דנוח יותר לאוקמי מתני' כר"ע משום דאיירי בסתמא א"כ אליבא דר' עקיבא איירי אפילו בסתם חצר שאינו מקורה להכי תפס כאן ר' עקיבא ולא רבי ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף עא:

תוס' בד"ה וסבר כו' וכן במסכך גפנו על גב כו' כצ"ל:

דף עב.

רש"י בד"ה ומאי שנא כו' לא עמד בדין קאמר רחמנא דחמשה כו' כצ"ל:

דף עב:

בד"ה בטלה עדות כו' והוא משלם כפל משום כו' כצ"ל והד"א:
תוס' בד"ה דאי ס"ד כו' כדתני בתוספתא דמסכת קידושין המקדש ביין נסך ובעורות לבובין כו' איסור אכילה דהוי ודאי דאורייתא כו' כצ"ל:

דף עג.

רש"י בד"ה איתזמו כו' לאו הזמה דוקא לשלם ממון כו' כצ"ל:

דף עג:

תוס' בד"ה ונמלך כו' ולמחר תמורת שלמים כו' נ"ב לאו דוקא למחר אפילו היום אחר כדי דבור לא מהני וק"ל:

דף עד.

רש"י בד"ה סיפא נמי כו' דקמאי ואמרי סימא כו' שלישי משלמין כצ"ל והס"ד:
תוס' בד"ה נמצאו כו' דפסקי' לדינא אפומייהו דאין עדים כו' כצ"ל:

דף עה.

גמ' אמר רבא קפחתי לסבי דבי רב כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה שלא בב"ד הוה לא היו ב"ד יושבין כו' נ"ב פי' לפי שצריכים ג' מומחין בדין קנסות ומ"מ אי היה יושב ר' יהושע בב"ד מסתמא היו ב"ד של ג' יושבין אצלו על כן פרש"י לא היו ב"ד יושבין כו' וכן פי' המגיד משנה דעת רש"י בהלכות גניבה לרמב"ם ודו"ק:
בד"ה אמר רבא כו' א"ל קפחתינהו לסבי דבי רב רב המנונא קרי כו' כצ"ל והשאר נמחק ונ"ב ברוב ספרים ל"ג ואי גרסינן נ"ל לישב שהוא קאי על ל"ג דלעיל מיניה והכי פירושו ל"ג א"ל קפחתינהו לסבי דבי רב דאי גרסי' הכי ע"כ פירושו שרבא אמר לרב המנונא בלשון נוכח קפחתינהו כלומר ציערת והכנסת כו' על דרך תשובתך בצידו וזה אינו לפי שרב המנונא קרי סבי דבי רב א"כ ע"כ גרסי' אמר רבא קפחתי לסבא דבי רב כלומר יש בידו תשובה ולקפח דברי רב המנונא:
בא"ד דסנהדרין קפחתי יש בידי כצ"ל:

דף עה:

רש"י בד"ה הודאה דמחמת קמאי אודי והאי כו' כצ"ל:

דף עו.

גמרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה אמרי נהי כו' דאפי' הפרישו לשם כו' נ"ב נ"ל לגרוס ואפי' ולפ"ז מיושב שפיר לישנא קס"ד ופרש"י דהא לפי המסקנא מחייב ר"ש בטביחה כגון בגונב קדשים ואח"כ מסיק רש"י ואפילו אם הפרישו כו' וחוזר על דעת המקשן דאפילו אם הקדישו הגנב באחריות כו' ודו"ק:

דף עו:

גמרא ואינו מטמא טומאת אוכלין לאחר שנראה לזריקה כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה כל העומד כו' דלא אמרי' כזרוק דמי כו' כצ"ל:
בא"ד דפריך התם ארב המנונא כו' נ"ב דאמר בשם ר"ש שאין קדשים נוהג באותו ואת בנו כו' ומקשה עליו דנוהג ומשני אלא אמר רבא אין מלקות כו' כדאיתא בדבור דלעיל [ואם כן] ה"נ היה לו להקשות לרבי אושעיה דאמר שחיטת קדשים שחיטה שאינה ראויה

וא"כ אינו נוהג באותו ואת בנו דהא גם כן פריך ר' אושעיה שני אמאי פסול ועל זה היה לתרץ לעולם לר' אושעיה נוהג קדשים באותו ואת בנו ולא פריך אפסול אלא אסופג וא"כ לפי' ר"ת דלא גריס ופסול בדברי ר' אושעיה א"כ לא היה קשה מידי ודו"ק:

דף עז.

תוס' בד"ה פרה מטמאה כו' כעין עבודות הגוף שיש בה כו' דבעי אוכל שאתה יכול כו' דשרו אברים בהנאה כו' כצ"ל:

בד"ה פרה מטמאה כו' לא יעשנו כאוכל להאכילו כו' בגדים והן עצמם אינם מטמא בגדים אלא מטמא אוכלין ומשקין דברי ר"מ כו' כצ"ל:

דף עח.

גמ' ולר"א דמתיר כו' אמר לך ר"א כי כו' כצ"ל:

דף עח:

רש"י בד"ה המעכב כו' או הירך וחלל שלה כו' כצ"ל ונ"ב ס"א או חלל אבל צ"ל וחלל שלה וקאי על הירך וכן איתא בפ"ק דתמורה שאז היא נבילה וכ"כ הרמב"ם בהלכות טומאה:

דף עט.

רש"י בד"ה נתנו בעליו כו' הבן הס"ד:

דף עט:

גמ' המעמיקים מה' לסתיר עצה והיה במחשך מעשיהם וגו' כו' ואין רואה אר"מ כו' א"י ובסוריא כו' כצ"ל:

דף פ.

גמרא אמר ר' ישמעאל מבעלי בתים נ"ב ס"א א"ר שמעון שזורי מבעלי כו':

שם וא"ד חרצא דקטיני כו' כצ"ל ונ"ב ס"א ונראה בעיני עיקר וכן משמע בתוס':

דף פא:

גמרא וא"ל לשמעי' למחר נמחק למחר ונ"ב בס"א אינו וכן הוא בערוך ולכן פי' רש"י בחול:
תוס' בד"ה ונוטל דמי כו' דבתר הכי דלא יקוץ נ"ב פי' המשנה דלא יקוץ לקמן דפליג ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקה ואמר קוצה בתר הכי אמר הך דיין ודבש ודו"ק:

דף פב.

גמ' א' אילן הנוטה ?לתוך שדה חבירו או הסמוך למיצר מביא וקורא כו' כצ"ל ונ"ב כן איתא בהדיא ברמב"ם:
תוס' בד"ה ודנין כו' ואמר ר"ת נמחק ונ"ב בטעות הוא וצ"ל ופי' ר"י פרק קמא דכתובות:

דף פב:

גמרא מכיר בחכמת יונית לעז להן בחכמת יונית אמר להן כו' כצ"ל:
שם שבא עומר מגנות הצריפים כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה גינות ורדין כו' כיפת הירדן נ"ב בפ"ק דכריתות:

דף פג.

גמ' שאין שכינה שורה על ישראל פחות כו' אשה מעוברת ביניהם כו' כצ"ל:

דף פג:

גמ' שם אי מהאי הוה אמינא איבעית סיב דמי עינא ואיבעית עויר עינא לישנא אחרינא אי בעי עיניה ניתב כו' כצ"ל ונ"ב כך מצאתי בס"א:
תוס' בד"ה מכה בהמה כו' מה מכה בהמה כו' נ"ב פי' שהכה אותה לרפואה:

דף פד:

רש"י בד"ה אלהים בעינן כו' פ"ק שור בשור כו' הד"א:
בד"ה מידי דהוה כו' בעידי הודאה שאמר בפנינו הודה לו והלוואות כו' הלוה לו כצ"ל הד"א והס"ד:
בד"ה פגם שייך כו' מכספא הס"ד ואח"כ מ"ה בושת לאו קנסא הוא שהרי כו':
בד"ה איפכא כו' דהאי נאמרה דקאמרי רבי כו' רחמנא כו' ובן עזאי כו' מ"ט כויה דלית בה חבורה משמע כו' כצ"ל והד"א:

תוס' בד"ה אי נמי כו' דלא שכיחא היא טפי נמחק טפי ונ"ב נ"ל טעות הוא ובס"ה גבי דכי האי גונא כו' לא שכיחא הוא מקומו וצ"ל דבהאי גונא לא שכיחא טפי ולא כו':

דף פה.

גמ' ואי אמר מיתינא לך אסיא רחיקא א"ל כו' עינא עוירא ואי כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה ר' סבר כו' עמה חבורה אין ואי לא לא השתא כו' כשיש חבורה דאין דנין כו' כצ"ל:
בד"ה ואי א"ל מזיק הס"ד:
בד"ה אסיא כו' וקריבא הוא נ"ב פי' קרוב שלי וכן בסימני אשר"י:

דף פה:

רש"י בד"ה לקתה כו' זה שנקטע רגלו כו' נ"ב נראה בעיני ט"ס מ"ש ברש"י לעיל שנקטע רגלו ובסוף שנקטעה ידו אלא להיפך הוא כמ"ש התוס' דאי לאו הכי לא מיושב כלל מה שמשיב מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו כו' ועוד בנקטע רגלו לאו בר שומר קישואין הוא כמו שמסיק ובגמרא מסיק להדיא גבי דלי דולא לאו אגרא דשומר קישואין הוא שקיל אלא ט"ס הוא מי שטעה ברש"י ולא הבין שמיתפח מחולי זה הוא כמ"ש התוס' ומדעתו בודאי הגיה ושיבש ותדע דהא במתני' כבר הוזכר ידו קודם רגלו וכן הברייתא גופא מסיק בשינויא שכבר נתן לו דמי ידו ורגלו ומזכיר ידו קודם נ"ל ואחר רוב העיון בא לידי פי' ישן ונמצא בזה הלשון דכי איתפח גברא מחולי זה קודם שנקטע כו' והיינו כמו שהגהתי [עיין במהרש"א]:
בד"ה צמתה כו' שהגידים צומתין הס"ד:

דף פו:

גמרא ופטור על הבושת שנאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו אינו חייב על הבושת עד שיהא מתכוין כו' ניפשוט מיניה דמשום כו' כצ"ל:

דף פז:

גמרא ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה כו' כצ"ל:

דף פח.

גמרא שפצעה בפניה דאפחתה מכספא כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה דאי ס"ד כו' תרתי כו' מדלא כתיב על אבותיהם והס"ד:

דף צ.

רש"י בד"ה הקדש עשה כו' מוסיף מלוה עוד דינר כו' נ"ב בפ' שום היתומים פרש"י הבעל חוב יוסיף עוד להלותו דינר לזה ופודה את הנכסים האלו כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון ואני פירשתי לשם בענין אחר:

דף צב.

גמרא רב חסדא חזא תאלי בי גופני כו' כצ"ל ונ"ב הוא דקלים עיין לעיל בדף נ"ט:

דף צב:

גמ' קרית ולא ענך דחי גודא שדי ביה כצ"ל:

דף צג.

רש"י בד"ה לשמור ולא כו' אצלו על מנת לאבד או על מנת לחלק כו' נ"ב האי על מנת דפירש רש"י לאו דוקא אלא כלומר שנתן לו רשות וכן פי' הר"ן [עיין במהרש"א]:

דף צג:

גמרא ונתעברה אצלו רחל כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה אין מצטרף כו' מנה ופרס נ"ב זהו לר' דוסא דמתניתין ולא אליבא דחכמים:
בא"ד למנה ופרס להתחייב נ"ב פי' לדין מנה ופרס שצריך לכל אחד:
תוס' בד"ה הא דחוורי' כו' בדנפוצי נמי פליגי הס"ד ואח"כ מ"ה חדש השתא:

דף צד.

גמרא הם ולא שינוייהם כו' נ"ב פי' שניהם וק"ל:
שם שלך לפניך דשינוי במקומו כו' כצ"ל:
שם אלא לענין ברכה נ"ב אין הפשט שלא יברך אלא כלומר שאינו עולה לרצון אף שכבר קנה ומש"ה צריך להחזירה לבעלים ולא יברך עליו אבל פשיטא היכא שרוצה לאכול שצריך לברך תחלה וסוף עיין באשר"י ריש פרק שלשה שאכלו:
שם ר' ישמעאל התם לענין פאה משום דכתיב כו':
שם תעזוב יתירא ואת"ל כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה חייב בפרט כו' וכן לא תפאר כו' נ"ב כמו א"נ וק"ל?:
בא"ד דהיינו פרט כו' נ"ב פי' הנאמר גבי זיתים וק"ל:

דף צד:

גמרא והשיב את הגזילה מ"מ וא"ת כו' אמרה לו אשתו כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה בבא נמחק בבא וצריך להתחיל הדיבור לצאת כו':

דף צה.

גמרא ת"ר הגוזל רחל וגזזה פרה וילדה כצ"ל ונ"ב כך נ"ל והרי"ף גורס או ילדה:
שם ותני גזל בהמה והזקינה כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה רואים אותה ומשלם דמים כשעת הגזילה כו' כצ"ל:

דף צה:

תוס' בד"ה מני כו' אפילו ילדה קאמר נ"ב ותימה א"כ מניין לרב פפא דפליגי בשבח שעל גבי גזילה דילמא כ"ע סבר דנגזל הוי ובילדה הוא דפליגי וק"ל. והנראה בעיני דא"א לתרץ דדיוקא דמתני' אמחצה ושליש קאי דא"כ הוה ליה למתני דלא נימא דיוקא לגמרי קממעט ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף צו.

גמרא וזבנה ניהליה והשביח עובד כוכבים כו' כצ"ל:
שם ועביד גובי כו' נ"ב פי' חתיכות קטנות ופירש הרמב"ם והטור כעין חוליות חוליות:
רש"י בד"ה חופיא אשקוב"א שבו מכבדין את הבית וחולק כל כו' כצ"ל:
בד"ה התיומת כף תומר כו' נ"ב פי' זה נוטה לדברי הגאונים בהלכות גדולות אבל בסוכה פרש"י להדיא כמו שמביאים התוס' וכן עיקר:
תוס' בד"ה הא דמסיק כו' איקום ואישפי ואדכי ואמריק זביני כו' כצ"ל:
בד"ה הניחא כו' היינו רמי כו' נ"ב מ"ה כותבין התוס' דבר זה לפי שלא מצינו להדיא דפליגי ביה אמוראי בדין זה אלא מתוך משמעות הסוגיא דהתם וכן כתבו התוס' התם דמתוך משמעות דהתם פריך בכל דוכתא הניחא כו' וק"ל:

דף צו:

גמרא זה הכלל לאתויי מאי כו' צ"ל כל לאתויי מאי כו' ונ"ב הר"י והרא"ש גורסים כל לאתויי מאי ופי' הר"ן בשם הרא"ה וז"ל מכל דייק אבל זה הכלל הא מרבה לן יוקרא וזולא וכדאמר התם בפסחים אילימא דמעיקרא שוה זוזי והשתא שוה כו' הא תנן זה הכלל כל הגזלנים כו' אבל התוס' דפרק המפקיד בסופו פירשו דזה הכלל הכא דייק ועיקר המשנה כל הגזלנים איירי ביוקרא וזולא ע"ש:

תוס' בד"ה ועבדי' כו' מנסרים ועשאן כלים כו' נ"ב ותימה ממה נפשך אי איירי בנסרים שיכול לשופן ולהיותן נסרים כבראשונה הלא אמרינן לעיל דלא קני לרב אשי משום דהוי שינוי החוזר וה"ה לרב פפא ואי איירי בנסרים שאין חוזרים לברייתן א"כ מאי ראיה איכא אחר כך מצאתי בספר צפנת פענח שפסק להדיא אפילו עשה מן הנסרים כוסות וכלים לא קני וק"ל [עיין במהרש"א]:

בד"ה המחליף כו' אלא במשיכה ובשעת משיכה כו' כצ"ל:

דף צז.

רש"י בד"ה שלא בשעת מלאכה בשעה שאינו רגיל לעשות כו' כצ"ל:

דף צז:

רש"י בד"ה מקפידות כו' הן של כו' הד"א:

תוס' בד"ה אי הכי כו' כשמלכיות מקפידות נ"ב ותימה דלמא מוקי ליה במקפדת אבל לא בחשי אבל השתא צריך לאוקמי במקפדת יותר מדאי כפרש"י וצ"ע נ"ל [עיין במהרש"א]:

בא"ד שאר מדינות הבאות לכאן והכא איירי במקפידות ונראה לר"י דודאי כו' כצ"ל:

דף צח.

גמ' בלא חבורה דטפתא דדמא כו' ולא מידי כולהו שוורים כו' כצ"ל:

דף צח:

תוס' בד"ה נכתוב ליה שטרא כו' ולא בהאי דתנא כו' כצ"ל:

דף צט.

גמרא דרב כהנא בגרא דסרבלא כצ"ל וכן ברש"י ונ"ב הערוך הביא בערך גרר ופי' לתקן הסרבל בלעז פלוקרי דאגריה לביטשיה לדרכו ברגל שיהא עב וקשה דהתם ליכא

שבחא דאכתי בעי למגרריה ולרכוכי עד כאן אבל רש"י לא פי' בסוף המקבל אהא דאגרי לביטשיה דליכא שבחא ע"ש:

דף צט:

גמרא מאי איכא בין תנא כו' נמחק מאי איכא:
רש"י בד"ה רבא אמר כו' כלי הכי גרסינן הס"ד והד"א:

דף ק.

רש"י בד"ה שנשא כו' ללוה וחייב את כו' הטמאין וערבן עם כו' כצ"ל:

דף ק:

תוס' בד"ה אומר לו כו' בין פסק ללא פסק דשאני כו' כצ"ל:
בד"ה אם השבח כו' ט"ו מנים קרי שבח והיציאה קרי עשרה כו' כצ"ל:

דף קא.

רש"י בד"ה נותן לו כו' אבל נתן עצים כו' דלא שינה ולא קני ידו על התחתונה כצ"ל:
בד"ה אי נמי כו' ואמרי לה קופה של נצרים כצ"ל ונ"ב זה אינו מפרש"י אלא מפי' הערוך:
תוס' בד"ה דזל צבעא כו' דאי דקינהו ושרנהו כו' כצ"ל:

דף קא:

רש"י בד"ה ספיחי כו' בלעז גוודא"א כתב הרמב"ם שהוא אחד ממיני הצבעים:
בד"ה יצאו כו' שנעשים גחלים כו' כצ"ל:

דף קב:

גמ' שינוי אינו קונה נ"ב פירוש היכא דשינה בפעולתו נ"ל:
רש"י בד"ה ה"ק כו' ריש גלותא אין כופין כו' הד"א:
תוס' בד"ה מי הודיע כו' הן הקדש דאינו כו' כצ"ל:

דף קג.

תוס' בד"ה כמאן כבני כו' יהבו ליה מעותיו ואי שקיל כהנא כו' כצ"ל והשאר נמחק:

דף קג:

רש"י בד"ה עד שיתמעט כו' שכר שכיר תשומת כו' הד"א:
בד"ה עבוד רבנן כו' ויהא תחת ידם עד כו' כצ"ל:

דף קד.

תוס' בד"ה שליח כו' הל"ל ששלח ליה שלח לי כו' כצ"ל:

דף קה.

גמ' אין כאן ואמר רבא כו' כצ"ל:
רש"י מן ד"ה מלוה על פה עד ד"ה רב הונא נמחקה ונ"ב זהו לפי גירסת הספרים ולפי הנראה שאינו מפרש"י אלא הוגה בפנים מן הגליונות והוא מפי' אחרים וכן פירשו התוספות:
בד"ה מופקדת כו' וחייבין על זדון כו' נ"ב פי' שידע שחייב קרבן על שבועת שקר וידע שנשבע לשקר ועל שגגתה עם הזדון פי' שזדון הוא על השבועה אבל בזה שגג שלא ידע מי שנשבע לשקר שחייב קרבן שבועה אבל שגגתה גרידא שלא ידע שנשבע לשקר כי הכא וק"ל:
בד"ה צריך לילך דחיישינן שמא כו' כצ"ל:
בד"ה חייב כו' בעי לאהדוריה ולהוליכה אחריו כצ"ל:
תוס' בד"ה אמר רבא כו' רבא מסברא ומדנקט הוזלו כו' כצ"ל:
בד"ה ה"ג בעי רבא גזל ב' אגודות בפרוטה והחזיר כו' כצ"ל:
בד"ה הרי כו' צמיד פתיל שאין טומאה כו' כצ"ל:

דף קה:

רש"י בד"ה פטור כו' שמצא פלוני זה היה יכול לומר נאנסה כו' כצ"ל ונ"ב פי' קודם שראיתה ומכחיש העד דאי לאו הכי אפי' גבי שני עדים נמי נאמן בשבועת דנאנסה ודו"ק:
גמ' והביאו עדים מי נפטר הגנב כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה נפטר כו' דנאמן הוא אנן כו' כצ"ל:
בד"ה ובעלי חוב כו' והשאר יגבו ממנו נ"ב פי' אם לוה כל הסך וה"ה אם לא לוה אלא השליש וק"ל:
תוס' בד"ה ולא הניחוהו כו' ויש מתרצים דכיון כו' דנשבע שומר באמת ותו כו' כצ"ל:

דף קו:

רש"י בד"ה גנב הגנב מרבויא דה"י דאתרבאי בטוען כו' כפל וד' וה' כצ"ל והד"א:
בד"ה ולישני ליה כו' ד' וה' ומשני כו' כצ"ל והד"א:
בד"ה ולשני ליה כו' שחטו ואכל דמשלם כפל כו' כצ"ל:
בד"ה על כל אבידה וגו' ישלם שנים כצ"ל:

דף קז:

גמ' בעומדת על אבוסה נ"ב פירוש וליתא לדר' חייא בר יוסף וק"ל:

דף קט:

גמ' יש לו גואלים ואם לאו כו' כצ"ל:
שם ומנין שעבודתה ועורה שלו נ"ב פי' אפילו לא הקריב הוא בעצמו והיינו כמו שמפרש כיצד אבל לפי גירסא אחרת של רש"י עבודה ועורה לאנשי משמר לא מתיישב לשון כיצד ואולי לא גרסי' ליה:
תוס' בד"ה ומה דבר כו' אלא מתנות נ"ב נ"ל שאר מתנות דהא תרומה נמי בכלל כ"ד מתנות כהונה ודו"ק:

דף קי.

רש"י בד"ה נתנו לכל כו' נמי שליח הס"ד:
בד"ה כשהוא אומר מלבד איל הכפורים הוי כו' כצ"ל:

דף קי:

גמ' בעלמא הוא תיקו נמחק תיקו:
שם בעי הכי אפילו את"ל כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה מורם מאיל כו' מפסלי ביוצא הס"ד:
תוס' בד"ה וגזל הגר כו' גזל הגר מעשרה בגבולין דכי היכי כו' ונ"ב נ"ל בגבולין כי במדינה קרי ליה נמי ירושלים וכל חוץ למקדש קרוי מדינה כגון מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה וכן תוקעין במקדש בשבת כו':

דף קיא.

גמ' שם אשמו ולא הביא מעילתו נמחק נ"ב בי"ס אינו אבל מתוך פרש"י משמע דגרסינן ליה והכי פירושו מניין שאחד אינו מכפר בלתי השני וק"ל:

דף קיא:

רש"י בד"ה אמר רבא כו' לקראתו הס"ד:
בד"ה דמתריצנא כו' כרבי דכיון דאשכחן כו' קיימי כוותיה כצ"ל והס"ד:

דף קיב:

רש"י ד"ה ואי בעית אימא צ"ל לישנא אחרינא תקף בעבדיו ואמר שלי הן הס"ד:
בד"ה התם הוא כו' דאבוה אבל כו' הד"א:
בד"ה דסקא אגרת כו' של כאן לכופו הס"ד:

דף קיג.

גמ' אשכחינהו בב"ד ואמרה ליה ולא אמרן אלא דלא כו' גבי עשרה ואפילו כדי להבריח כו' כצ"ל:

דף קיג:

גמ' במר דפרזילא נ"ב צ"ל דפזילא וכן תמצא נמי בערוך פלז וכן בתוס' דפרק אלו מציאות (בבא מציעא דף כ"ה) ע"ש:

דף קטו.

גמ' והלכתא עשו בו תקנת השוק כל זה נמחק:
תוס' בד"ה והלכתא כו' אמימר ומר זוטרא רבא ורב ששת דאתו כו' כצ"ל:

דף קטז:

גמ' תנו לי ואני אשמור אין שומעין כו' כצ"ל:
רש"י ד"ה חד מנטר כו' צ"ל קא מנטר ליה ואפילו אם יאמר האחד כו' כצ"ל:

דף קיז.

רש"י בד"ה נשא ונתן כו' בלא אונס נ"ב משמע להדיא דבאונס אף נשא ונתן ביד פטור והיינו שכתב הרי"ף איכא דמפרשי כי היכא דאנסוהו והראה ממון חבירו פטור הכא נמי היכא דאנסוהו להביא ממון חבירו ונשא ונתן ביד פטור וליתא דא"כ הא דקתני נשא ונתן ביד חייב במאי איירי אי בדליכא אונס אפילו הראה נמי חייב אלא בדאיכא אונס כו' וכתב בתשובת מיימוני שדברי הרי"ף עיקר נגד רש"י ומ"מ נ"ל לישב קצת דברי רש"י שפירש נשא ונתן ביד איירי בלא אונס והא דנקט נשא ונתן כו' היינו משום דהראה מעצמו אינו חייב אלא משום דיני דגרמי ודוקא לר' מאיר אבל נשא ונתן ביד חייב מכח דיני ממש ואף לכ"ע והא דנקט הראה באונס דפטור ולא נקט אפילו נשא ונתן ביד דחייב היינו דקא משמע לן מאחר דהראה פטור א"כ אפילו נשא ונתן ביד מעצמו בלא אונס נמי פטור דמיקלי קליה כדלקמן ודו"ק [עיין במהרש"א]: